

УРОКИ 41-42

ДАТА: 09.03.23

ГРУПА: 31

Тема: Стилiстична помилка. Стилiстичне використання багатозначних слiв i омонiмiв, синонiмiв, антонiмiв i паронiмiв.

Мета: знати: суть понять «стиль», «стилiстична норма», «стилiстична помилка»; розрiзняти стилiстичне забарвлення лексичних i словотворчих засобiв мови; вмити знаходити у тексті стилiстично забарвленi морфологiчні засоби, варiанти граматичних форм; розрiзняти вiдтiнки значень простих речень; знаходити у реченнi стилiстично забарвленi засоби простого i складного речення; усвiдомлювати важливість стилiстичних умiнь; називати види стилiв i розрiзняти їх; виховувати вiдповiдальнiсть за власний рiвень мовленнєвої культури, зокрема за додержання стилiстичних норм в усному та писемному мовленнi.

Обладнання: пiдручник, зошити, вправи, додатковий матерiал.

Тип заняття: урок формування практичних умiнь i навичок .

ПЕРЕБiГ ЗАНЯТТЯ

I. Органiзацiйний момент

II. Оголошення теми й мети заняття

III. Актуалiзацiя опорних знань, умiнь i навичок студентiв

IV. Виклад основного матерiалу. Лекцiя викладача.

Умiння людини правильно i влучно користуватися словниковим запасом значною мiрою характеризує її загальний рiвень володiння мовою. Ми з вами пригадаємо все, що ви знаєте про слово, його лексичне значення, про синонiми, антонiми, паронiми, фразеологiзми; дiзнаємося про лексико-стилiстичнi синонiми та їх види, навчимося визначати стилiстичне призначення фразеологiзмiв. I завдяки цим знанням ви досягнете збагачення власного словникового запасу, пiдвищення культури мовлення, покращите усне та писемне мовлення.

Завдання 1. Дайте вiдповiдi на запитання:

- Що таке слово?
- Що позначає лексичне значення слова?
- Чим вiдрiзняється лексичне й граматичне значення слова?
- Які слова мають лексичне значення?
- Що таке «багатозначне слово»?
- Що таке «пряме» й «переносне значення»?

Слово є основною одиницею мови i мовлення, пов'язаною з усiма iншими мовними одиницями. На вiдмiну вiд менших одиниць мови (звукiв, морфем), слово характеризується самостiйнiстю i повнозначнiстю. Водночас слово є будiвельним матерiалом для бiльших одиниць – словосполучення i речення.

Значення слова не є монолiтним. Воно як конструктор: складається з елементiв – крупинок iнформацiйних, iнодi – крупинок емоцiйних, ще якiсь значеннєвi крупинки дiстаються йому вiд iнших слiв, що стоять поруч. Це так званi семи, вiдповiдно значення слова називають семантикою.

Словниковий склад мови вивчає наука **лексикологія**.

Стилістична помилка

Стилістичною називають помилку в усному або писемному мовленні, що полягає у вживанні слів (словосполучень), які не відповідають стилю всього тексту. Наприклад: *Візит до лісу був веселим*. Візит — це переважно офіційні відвідини кого-небудь або відвідування лікарем хворого вдома. Отже, слово *візит* зазвичай вживають в офіційно-діловому чи публіцистичному стилях, але аж ніяк не в розмовному. Проте письменники іноді свідомо вдаються до стилістичних помилок з метою створення комічного ефекту: *Раз я забіг завертати свині, що взяли маршрут на буряк, і тоді із прозорої сині скинув бомбу на вигін літак* (В. Симоненко). *Узяти маршрут на...* — канцеляризм, мовне кліше, уживане на виробництві, у колі професійних водіїв, а *прозора синь* — образний вислів, властивий художньому стилю.

До стилістичних помилок належать: стилістична несумісність слів; порушення стильової єдності тексту; різностильове забарвлення тексту (колорит офіційності в художньому тексті, колорит емоційності в науковому або діловому стилях); не виправдане вживання мовних кліше; уживання зайвих, беззмістовних слів, слів-паразитів; уживання громіздких, одноманітних синтаксичних конструкцій та ін.

Використання багатозначних слів

Слова української мови поділяють на однозначні й багатозначні. До **однозначних слів** належать ті, що мають одне лексичне значення, як-от: *інформант* — особа, яка надає яку-небудь інформацію за завданням дослідника; *деруни* — оладки з тертої картоплі.

Багатозначні слова мають декілька лексичних значень, наприклад: *омана* — 1) хибне сприйняття дійсності, зумовлене неправильним, викривленим відображенням її органами чуття; 2) стан людини, коли вона помилково сприймає що-небудь уявне за дійсне; 3) те саме, що обман (неправдиві слова, вчинки, дії та ін.).

Багатозначність (полісемія) має великі стилістичні можливості, однак це явище неоднаково проявляється в різних стилях мови. Більше можливостей багатозначність має в художньому, публіцистичному й розмовному стилях, де є засобом творення образності й комічних ефектів.

На основі переносності значення слів у художньому мовленні утворюються тропи.

На відміну від багатозначних слів, омоніми не мають значеннєвої єдності: порівняйте близькість значень слова *омана* та відсутність будь-яких значеннєвих зв'язків слова *бал* — оцінка знань і великий вечір з танцями.

Омоніми — це слова, що мають однаковий звуковий склад, але відрізняються значенням. Слова *ключ* (знаряддя для замикання та відмикання замка, засува; *гайковий ключ* — інструмент для загвинчування або відгвинчування гайок, болтів; *скрипковий ключ* — знак на початку нотного рядка); *коса* (заплетене волосся; сільськогосподарське знаряддя; наливна смуга суходолу в морі); *бокс* (вид спорту; вид чоловічої стрижки; приміщення в лікарнях для ізоляції

інфекційних хворих) є повними омонімами, бо вони мають однаковий звуковий склад у всіх граматичних формах. Неповні омоніми збігаються за звуковим складом лише в окремих граматичних формах: *мати* (іменник) і *мати* (неозначена форма дієслова).

Неповні омоніми поділяють на *омоформи, омографи й омофони*.

- **Омоформи** мають однаковий склад лише в певних граматичних формах: *слід* (іменник у формі називного відмінка однини й прислівник); *носи* (іменник у формі називного відмінка множини й дієслово наказового способу).
- **Омофони** збігаються у звучанні, але мають різне значення й написання: *розповідають про точність у слововживанні й проточність води; це глина й цеглина, народився під Орлом і під орлом здобич*,
- **Омографи** мають однакове написання, але різні за значенням і вимовою: *замок і замок; води й води*. Дослідники мови виокремлюють і так звані міжмовні омоніми: *рожа* (українською – *квітка*; російською – *зневажл. обличчя*); *доля* (українською – *перебіг подій, збіг обставин, напрям життєвого шляху, що ніби не залежить від волі людини*; російською – *частка*).

Основна стилістична роль омонімів – досягнення комічного ефекту (гумористичного чи сатиричного).

Пароніми – це слова, близькі за звучанням, але різні за значенням: *ефектний* та *ефективний*, *моральний* та *аморальний*, *емігрант* та *іммігрант*. Пароніми передусім використовують у публіцистичному, художньому й розмовному стилях. Навмисне зближення паронімів в одному контексті з певною стилістичною настановою називають *парономазією*: *Любіть травинку, і тваринку, і сонце завтрашнього дня!* (Л. Костенко). Використання паронімів дає можливість посилити виразність тексту, привернути увагу до його змістового аспекту. Змішування паронімів створює комічний ефект, тому їх використовують у каламбурах: *Прийомний син барона був баран* (Л. Костенко).

Звукова близькість паронімів іноді призводить до їхнього помилкового вживання, найчастіше безпідставно використовують одне замість іншого слова з таких пар: *музичний* – *музикальний*, *місто* – *місце*, *індієць* – *індіанець*, *ефектний* – *ефективний*, *компанія* – *кампанія*, *особовий* – *особистий*.

Антонімами називають протилежні за значенням слова, як-от: *чорний* – *білий*, *захід* – *схід*, *шкодити* – *допомагати*, *рано* – *пізно*, *над* – *під*. Антоніми належать до однієї частини мови й здебільшого різнокореневі (*блідий* – *рум'яний*), рідше – однокореневі (*склеїти* – *розклеїти*). Найбільше антонімів серед іменників, прикметників і дієслів і зовсім мало – з-поміж займенників (*усі* – *ніхто*) і службових частин мови (*в* – *із*; *і* – *а*). Виокремлюють так звані *контекстуальні антоніми*, які набувають протилежних значень лише в певному контексті, наприклад: *Звання козаче, а життя собаче. Без царя нема й псаря* (Нар. тв.). На антонімії заснована й стилістична фігура *антитеза* – різке протиставлення думок, явищ, рис характеру, поведінки героя з метою посилення враження від сказаного, наприклад: *Ми в раї пекло розвели* (Т. Шевченко).

Основні стилістичні функції антонімів – контрастність і підсилення емоційності. Антоніми широко використовують в усіх стилях мови, крім офіційно-ділового.

Багатство будь-якої літературної мови світу визначається передусім багатством синонімів у ній.

Синоніми – це тотожні або близькі за значенням слова (різні за написанням і вимовою): *заклякнуту – задубіти – заледеніти – заkostenіти – закоцюбнути – заціпеніти – змерзнути.*

V. Опрацювання навчального матеріалу

Вправа 1.

Подані пари слів записати в такій послідовності: омографи, омоформи, омофони (у вигляді таблиці)

Омографи	Омоформи	Омофони

Уранці – у ранці, музика – музика, світило (у вічі) – світило (небесне), мати(ненька) – мати(автомобіль), став(прозорий) – став(біля парти), дорога – дорога, задачею – за дачею, обід – обід, на ніс – наніс, мене – мине.

Вправа 2.

Доберіть синоніми до виділених слів у словосполученнях.

Безмежне поле, неглибока річка, видніється на горизонті, сміливість у бою, збагнути прочитане, багатобарвна вишивка, мрійливий настрої, наполегливий характер, доводити власну думку.

Вправа 3.

Запишіть прислів'я. Підкресліть антоніми. Як впливають вони на зміст і виразність прислів'їв?

1. Вгору не підскочиш, униз не провалишся. 2. Хто високо літає, той низько сідає. 3. Зле – не гнися, добре – не пнися. 4. Колос повний гнеться до землі, а пустий догори стирчить. 5. Свої сухарі кращі чужих пирогів. 6. Від гніву старієш, від сміху молодієш. 7. Молодість лінива – то старість плачлива.

Вправа 4.

Орієнтуючись на виділені слова, поділіть подані словосполучення на чотири групи: багатозначні слова, синоніми, антоніми, пароніми.

Гострий ніж, гострий дзьоб; цікавий персонаж, ввічливий персонал; хоробрий воїн, сміливий воїн; упало додола, повертався додому; гострий кут, тупий кут; відкрити збори, відкрити книгу; величезний дуб, гігантський дуб; відкрити книгу, закрити книгу; безперечний аргумент, безпечний атракціон; важлива інформація, важливе повідомлення; сміхотлива дитина, смішний випадок; важка робота, важкий труд; важка робота, легка робота; свіжий хліб, черствий хліб; холодне повітря, тепле повітря; зустріти ввічливо, зустріти привітно.

Вправа 5.

До поданих слів підібрати синоніми. Визначити, якою частиною мови вони виражені.

- Праця - ...
- Чарівний - ...
- Говорити - ...
- Важко - ...

VI. Рефлексія

VII. Домашнє завдання

1. Конспект
2. § 44-45 впр. 7 § 45

Шановні здобувачі освіти, прошу Вас додатися до мого акаунту marurorazova@gmail.com на платформу <https://classroom.google.com>

Код курсу: nttq72f

УВАГА!!!

ФОТО КОНСПЕКТІВ ЗАВАНТАЖУВАТИ У CLASSROOM